

УДК 349.6 (091) (477)

ГЕНЕЗА УКРАЇНСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ВІД РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ ДО СУЧАСНОСТІ

Діденко Т.І., к.ю.н., доцент

Класичний приватний університет

У статті з'ясовано генезу екологічного законодавства України на підставі аналізу етапів його становлення та розвитку з періоду прийняття Декрету про землю і до сучасності. Зроблено висновки про вплив кожного етапного моменту в періодизації розвитку екологічного законодавства на сучасне його розуміння як комплексної галузі, що інтегрує в своїй системі природоохоронне, природоресурсне й антропоохоронне законодавство.

Ключевые слова: екологическое законодательство, природоохранное законодательство, природоресурсное законодательство, антропоохранное законодательство.

Діденко Т.І. ГЕНЕЗИС УКРАИНСКОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА: ОТ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА К СОВРЕМЕННОСТИ / Классический приватный университет, Украина
В статье исследуется генезис экологического законодательства Украины на основе анализа этапов его становления и развития с периода принятия Декрета о земле и до современности. Сделаны выводы о влиянии каждого этапного момента в периодизации развитии экологического законодательства на современное его понимание как комплексной отрасли, которая интегрирует в своей системе природоохранное, природоресурсное и антропоохранное законодательство.

Ключові слова: екологічне законодавство, природоохоронне законодавство, природоресурсне законодавство, антропоохоронне законодавство.

Didenko T.I. GENESIS OF UKRAINIAN ECOLOGICAL LEGISLATION: FROM SOVIET PERIOD TO MODERNITY / Classical private university, Ukraine

This article examines the genesis of national ecological legislation. The author's own position about the problem of periodization of the development of ecological legislation is based on the analysis of scientific works on the formation and development of ecological legislation in its genetic manifestation, as well as studies on regulations that govern environmental relations in any of their demonstration. The author focuses on the fact that this legislation was suspended five stages of its formation and development, in which it changed its content and structure. The allocation of each stage is connected firstly with the important changes in the specific field of public relations, and secondly, with the significant differences in the content and direction of the legislation of the USSR in the Soviet Union and Ukraine as a sovereign state. Each stage has left an indelible mark in the impact on the current understanding of ecological legislation as a complex branch that integrates nature protection legislation, natural resource legislation and anthroposecurity legislation in its system.

The initial stage in the periodization is connected not only with the genesis and development of a new branch of the Soviet land legislation, but also the industrial (natural resource) legislation. Consequently, the regulations of the land legislation appeared to be the first acts of the natural resource legislation, which eventually became a part of the structural system of the integrated ecological legislation.

The next stage of the author calls the stage of the development of ecological legislation of the USSR. This is due to the adoption of the "About the Environmental Protection in the Ukrainian Soviet Socialist Republic" law, because, firstly, its positions were filling with qualitatively new emphasis on the maintenance of ecological relations – a holistic approach to nature as a single ecosystem with interconnected elements of nature, and secondly, there was the start of the formation of ecological legislation as a base for the future single structural part of the complex branch of ecological legislation, etc.

The third stage is characterized as a phase of the general codification of natural resource industries, that created favorable conditions, firstly, to develop them as the independent systems, and secondly, for the development of nature protection legislation and natural resource legislation as individual sector entities.

The fourth stage is characterized by going beyond of the natural resource industries to the formation of an integrated industry of ecological legislation of independent Ukraine, starting with the Law of Ukraine "About the Environmental Protection".

The current stage of the development of national ecological legislation is characterized by the adoption of the Constitution of Ukraine, which sets new ecological benchmarks, as well as a great modernization of the content and structure of the system of ecological.

Key words: the ecological legislation, the nature protection legislation, the natural and resource legislation, the anthroposecurity legislation.

На сучасному етапі розвитку екологічного законодавства України в еколого-правовій доктрині не вщухає інтерес до питання про періодизацію його становлення та формування, адже дослідження поняття сучасного екологічного законодавства неможливе без всебічного аналізу його еволюційних процесів. Багато аспектів зазначеної проблеми були висвітлені в працях провідних учених часів радянської доби, зокрема: В.П. Балезіна, Ю.А. Вовка, М.Д. Казанцева, А.Ф. Козлова, О.С. Колбасова, О.М. Колотинської, В.В. Меркулова, В.Л. Мунтяна, В.В. Петрова, Г.М. Полянської, Н.І. Титової, Ю.С. Шемшученка, А.С. Шестерюка та інших. На сучасному етапі зазначений аспект в наукових роботах висвітлюється в основному з двох позицій. По-перше, науковці конкретно виокремлюють певні етапні моменти у розвитку екологічного законодавства (Є.С. Бердніков, М.І. Малишко та інші), по-друге, проводиться аналіз нормативного врегулювання екологічних відносин із зазначенням певних актів в той чи інший історичний період (Н.Р. Кобецька, Ю.С. Шемшученко та інші). Проте, з'ясування питання генези екологічного законодавства в контексті аналізу етапів його розвитку є актуальним, особливо в аспекті виявлення їх ролі у становленні та формуванні сучасного екологічного законодавства України.

В даній статті за мету ставиться, насамперед, з'ясування питання про генезу розвитку екологічного законодавства в контексті аналізу етапів такого розвитку з тим, щоб виявити їх роль у становленні та формуванні сучасного екологічного законодавства України як інтегрованої галузі. Окреслена мета зумовила постановку й вирішення таких завдань як: з'ясувати наукові погляди на проблему періодизації становлення та розвитку екологічного законодавства; викласти власні міркування щодо етапів розвитку національного екологічного законодавства; викласти особливості земельного, природоохоронного, природоресурсного законодавства як окремих спеціальних галузей та визначити їх роль у становленні екологічного законодавства.

Термін “екологічне законодавство” виник не відразу, йому передували досить тривалі еволюційні процеси. Аналіз нормативно-правових актів, які регулювали суспільні відносини у сфері взаємозв'язку “суспільство – природа” дав можливість зробити висновок, що зміна змісту, обсягу, місця поняття “охорона природи” позначилась і на формуванні предмета, системи, структури екологічного законодавства, а тому вплинула на розвиток цього законодавства. Екологічне законодавство з початку свого становлення та до сьогоднішніх днів пройшло у своєму розвитку декілька етапів. При цьому під екологічним законодавством ми умовно розуміємо не лише сучасне його поняття, а й його генетичні підвалини, які виражались у природоохоронному та природоресурсному законодавстві (ідеться про законодавство УРСР, а згодом про законодавство України як незалежної держави).

Об'єктивна зумовленість природних об'єктів, незалежність (в основному) їхньої еволюції від політичних факторів дають можливість говорити про значну спільність і розвиток екологічного законодавства в різних радянських республіках та пострадянських країнах, хоча їхні природні ресурси є різними. Неповторною є й українська природа. Досвід формування екологічного законодавства має цілий ряд позитивних моментів, головний з яких полягає в тому, що це законодавство було самостійним, враховувало місцеві природні, національні й інші особливості. Ці та інші обставини, а також конкретний прояв політичної й законодавчої уваги до екологічних відносин справляють істотний вплив на основні етапи розвитку екологічного законодавства.

Національне екологічне законодавство до 1991 р. розвивалося в складі законодавства СРСР. Цей фактор вплинув на те, що в юридичній літературі періодизація становлення та розвитку українського екологічного законодавства розглядалася як частина системи екологічного законодавства СРСР. Щодо цієї проблеми в юридичній літературі існують різні погляди. Так, Є.С. Бердніков виділяє сім етапів [1, 249]:

1) з часів “Руської правди” до Великої Жовтневої соціалістичної революції 1917 р. – екологізація природоресурсних норм, формування екологічних правил в актах локальної дії та спрямованість на обслуговування економічних потреб суспільства; 2) 1917-1922 рр. – трансформація природоресурсного законодавства у зв'язку з докорінною зміною відносин власності на природні об'єкти та слабким розвитком саме екологічного законодавства; 3) 1922-

1957 рр. – активізація розвитку союзного природоресурсного законодавства та поступове накопичення правових норм, які викликані наслідками індустріалізації та економічного зростання; 4) 1957-1963 рр. – розробка та прийняття в усіх республіках СРСР законів про охорону природи як нової форми природоохоронного законодавства; 5) 1968-1980 рр. – проведення кодифікації союзного й республіканського законодавства про землю, надра, води, ліси, тваринний світ та атмосферне повітря на базі прийняття за цими об'єктами відповідних основ законодавства Союзу РСР і союзних республік, кодексів у союзних республіках, а також розширенням міжнародної співпраці з іноземними країнами в галузі охорони навколишнього середовища; 6) 1985–1990 рр. – широке обговорення загальносоюзних та національно-республіканських екологічних проблем, проголошення принципу пріоритету екологічних інтересів суспільства над економічними, перші спроби перегляду виробничих відносин з урахуванням раціонального використання природних ресурсів та інтересів охорони навколишнього природного середовища, розроблення директивно-нормативних актів про докорінну перебудову справи охорони природи в країні, формування спеціальних органів управління якістю навколишнього природного середовища на рівні Союзу РСР та союзних республік, активізація міжнародної співпраці в галузі охорони навколишнього природного середовища; 7) 1991 р. – до сьогодні – суверенізація екологічного законодавства України, його докорінний перегляд та прийняття основоположних еколого-правових законодавчих актів, у тому числі Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, оновлення всіх природоресурсних кодексів та інших еколого-правових актів, здійснення ратифікації значної кількості міжнародних декларацій, конвенцій, договорів та інших документів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Очевидно, зазначену періодизацію можна в основному сприйняти. Її позитивною рисою є охоплення історичних періодів у більш віддалені часи, починаючи з доби Київської Русі. Водночас, на наш погляд, виділення другого та третього періодів до 1957 р., тобто до прийняття в республіках СРСР законів про охорону природи, для об'єктивної характеристики екологічного законодавства не має особливого значення, оскільки ці періоди практично не мають будь-яких відмінностей у підходах до правового регулювання екологічних відносин. До того ж ця періодизація взагалі характеризує екологічне законодавство не тільки нашої держави, а й інших республік та СРСР у цілому.

Іншу позицію щодо етапів розвитку екологічного законодавства висловлює М. Малишко, який виділяє три етапи: досоціалістичний, соціалістичний, постсоціалістичний [2, 22-23]. Особливістю такої періодизації, на нашу думку, є характеристика розвитку екологічного законодавства щодо типології держави (суспільно-економічної формації), проте без урахування змін, які відбувалися у сфері взаємодії суспільства та природи і які потребували нової правової регламентації, підходів до поняття та змісту охорони природи тощо. Крім того, вона може бути застосована до будь-якої держави колишнього СРСР, адже в ній не відображені історичні особливості правової регламентації екологічних відносин саме в Україні.

Зважаючи на те, що розвиток екологічного законодавства радянських республік у складі СРСР та пострадянських країн ішов в основному в одному напрямку, можна навести періодизацію екологічного законодавства, яку пропонують російські науковці. Так, В.В. Петров виокремлює шість періодів розвитку екологічного законодавства:

1) 1917-1922 рр. – виникнення та становлення законодавчих актів про охорону й використання природних ресурсів; 2) 1922-1957 рр. – активний розвиток союзного законодавства природоресурсного напрямку; 3) 1957-1963 рр. – прийняття в усіх республіках СРСР законів про охорону природи – нової форми природоохоронного законодавства; 4) 1968-1980 рр. – проведення кодифікації союзного та республіканського законодавства про землю, надра, води, ліси, тваринний світ, атмосферне повітря; прийняття за цими об'єктами відповідних Основ законодавства Союзу РСР та союзних республік, кодексів – у союзних республіках; 5) 1985-1990 рр. – спроба перебудувати суспільні відносини охорони природи та раціонального використання природних ресурсів, розробити закон про охорону природи в СРСР та утворити спеціальні органи управління в СРСР та республіках; 6) 1990 р. – до сьогодні – розпад СРСР, перегляд законодавства, у тому числі екологічного; прийняття Закону “Про охорону навколишнього природного середовища”; Земельного кодексу та інших актів екологічного характеру [3, 81].

Така періодизація охоплює, перш за все, становлення та розвиток екологічного законодавства всіх радянських республік, які були в складі СРСР, зокрема, Росії; по-друге, як і в періодизації, що зазначена Є.С. Бердніковим, на наш погляд, перший та другий етапи можна не виділяти як окремі, а охопити одним етапом з причин, які зазначені вище. Крім того, п'ятий етап включає розвиток не самого екологічного законодавства, а відповідної науки.

Періодизацію розвитку екологічного права та, відповідно, екологічного законодавства наводить і Б.В. Єрофеев, виокремлює три основні етапи: 1) виникнення, становлення та розвиток у рамках “земельного права в широкому значенні” (1917-1968 рр.); 2) розвиток у рамках природоресурсових галузей (1969-1988 рр.); 3) вихід за межі природоресурсових галузей та сучасний період розвитку (1989 р. – сучасність) [4, 148]. На наш погляд, така періодизація найбільше враховує процес змін, які виникали у сфері взаємодії навколишнього природного середовища та суспільства і які піддавалися правовій регламентації.

Узагальнюючи наукові погляди та на підставі аналізу нормативно-правових актів екологічного змісту в різні періоди, слід викласти власну позицію, зокрема, ця періодизація може охоплювати п'ять етапів, які найбільш реально відображають поступове становлення, формування та розвиток українського екологічного законодавства, а саме:

1) виникнення екологічних норм у межах земельного та певною мірою в нормативно-правових актах іншого галузевого (надрового, водного, лісового тощо) законодавства УРСР (1917-1960 рр.); 2) формування природоохоронного законодавства як окремої галузі законодавства УРСР (1960-1968 рр.); 3) розвиток екологічних норм у змісті природоресурсних галузей законодавства УРСР (1968-1990 рр.); 4) вихід за межі природоресурсових галузей та формування комплексної галузі екологічного законодавства України (початок 1991 р. – 1996 р.); 5) сучасний етап розвитку національного екологічного законодавства з оновленою власною системою у зв'язку з радикальними змінами та прийняттям Конституції України (1996 р. – сучасність).

Умовний поділ усього процесу становлення та розвитку екологічного законодавства нашої країни за зазначеними періодами відіграє важливу роль у з'ясуванні особливостей цього законодавства на кожному з етапів та їхнього впливу на сучасне поняття екологічного законодавства як системи; у виявленні впливу на зміст цього законодавства змін у сфері взаємодії суспільства та природи; у визначенні особливостей і перспектив розвитку сучасного екологічного законодавства; у дослідженні генези формування наукових концепцій, тенденцій розвитку цієї галузі законодавства тощо.

Зробимо коротку характеристику зазначених етапів з тим, щоб дослідити їх взаємозумовленість та взаємозв'язок. Визначення першим етапом період виникнення окремих екологічних норм у межах земельного та певною мірою інших галузях законодавства є не випадковим, оскільки екологічне законодавство генетично пов'язано із земельним законодавством, більше того, воно виникло в надрах останнього. Цей етап характеризується тим, що, по-перше, починає формуватися особлива галузь радянського законодавства – земельне законодавство, початок якому було покладено з прийняттям Декрету РНК РРФСР “Про землю” [5]. На базі цього Декрету було прийнято ряд інших актів, зокрема: Тимчасові положення про соціалізацію землі [6, 77-79], Положення про земельні комітети [6, 218-224] та інші. На підставі цих та інших актів землю було вилучено із цивільно-правових відносин – вона перестала бути товаром і стала об'єктом виключно державної власності. Унаслідок цієї істотної обставини земельні відносини набули самостійного значення, їхнє правове регулювання вийшло зі сфери цивільного обігу та було покладено початок виникненню та розвитку галузі земельного законодавства. Саме в цій галузі були закладені умови для правових основ використання та охорони земель як екологічні параметри земельного законодавства.

По-друге, перші акти Радянської влади склали правові основи й для відносин з використання та охорони й інших, пов'язаних із землею важливих природних ресурсів – надр, лісів та вод, тому перший етап характеризується формуванням у надрах земельного законодавства відповідних природоресурсних галузей законодавства й існуванням їх як складових на той час земельного законодавства, а згодом – як окремих ресурсових галузей. У цей період були прийняті декрети: “Про надра землі” [7], “Про ліси” [8], “Про охорону лісів” [9], “Про полювання” [10].

По-третє, у змісті спеціалізованих природоресурсних актів були започатковані основи природоохоронного законодавства, адже саме ці акти стали законодавчою базою для забезпечення охорони природи, оскільки в їхніх нормах був закладений один з головних принципів сьогоденного екологічного законодавства – раціональне використання природних ресурсів.

Ще однією з особливостей цього етапу було те, що зміст екологічних відносин становили відносини з приводу природних ресурсів із пріоритетною їх спрямованістю на використання й охорону земель, надр, лісів, вод як об'єктів державної власності та ресурсів економіки, а не як складових єдиної екологічної системи.

Водночас, у цей період посилюються й інші інтереси держави в екологічній галузі, які пов'язуються не з раціональним використанням природних об'єктів, а й в окремих випадках повним та/чи частковим обмеженням користування ними. Так, з прийняттям ряду нормативно-правових актів (наприклад, Декрет РНК УСРР “Про оголошення колишнього маєтку Фальц-Фейна “Асканія-Нова” і “Слізаветфельд” народним заповідним парком” від 3 квітня 1919 р. [11], Постанова ВУЦВК та РНК УСРР “Про пам'ятки культури і природи” від 16 червня 1926 р. [12] тощо), законодавчо закріплюється ще одна форма охорони природи – заповідна (консервативна), завданням якої стало “збереження генетичного фонду тварин і рослин, еталонів, за якими можливе підтримання і поліпшення екологічного балансу” [13, 6]. Разом із цим у законодавстві цього періоду охорона природи не розглядалася як самостійна сфера суспільних відносин і таке поняття не закріплювалося.

Новий етап у розвитку українського екологічного законодавства ознаменувався прийняттям у УСРР Закону “Про охорону природи Української РСР” від 30 червня 1960 р. [14], що мав революційне значення в процесі виділення та спеціалізації українського природоохоронного законодавства. Прийняття такого нормативно-правового акта є переломним моментом у регулюванні екологічних відносин в УСРР, адже з обранням нової форми радянського законодавства у відповідній сфері – закону – на новий рівень підноситься значущість і важливість відносин у сфері взаємодії суспільства та природи. Уперше поняття “охорона природи” знайшло законодавче закріплення та набуло нового змісту завдяки комплексному підходу до охорони природних об'єктів, урахуванню взаємозв'язку та єдності всіх складових та елементів природи. Закон “Про охорону природи Української РСР” започаткував формування кодифікаційних засад у новій галузі законодавства – природоохоронному законодавстві УСРР, створення системи природоохоронного законодавства на засадах його подальшого пооб'єктного (диференційованого) розвитку. Така система, як зазначала О. М. Колотинська, охоплювала правові акти, спрямовані на охорону як окремих об'єктів природи, так і всього природного комплексу [15, 11].

Третій етап у розвитку українського екологічного законодавства характеризується прийняттям галузевих комплексних законодавчих актів, зокрема, кодексів УСРР: Земельного [16], Водного [17], Лісового [18], Про надра [19] та законів УСРР: “Про охорону атмосферного повітря” [20], “Про охорону і використання тваринного світу” [21]. У цей час починає формуватися нове покоління відповідних природоресурсних галузей законодавства, у яких регламентація використання природних ресурсів нерозривно пов'язується із забезпеченням їхньої охорони. У цей період відбувається диференціація за природоресурсними галузями законодавства, у зв'язку із чим склався галузевий підхід до формування та розвитку екологічного законодавства.

Помітною тенденцією цього етапу було розширення нормативно-правової бази, в основному за рахунок систематизації у формі кодифікації цілих систем природоресурсних галузей, а відмітною особливістю було те, що ця систематизація майже одночасно охоплювала розробку кодифікованих природоресурсних кодексів (законів). На цьому етапі кодифікація відповідних природоресурсних галузей українського законодавства поставила їх на один юридичний рівень, у зв'язку із чим виникли сприятливі умови для подальшого розвитку як теорії відповідних галузей права, які в науковому аспекті відставали від теорії земельного права, так і теорії природоресурсного права як комплексної галузі.

Прийняття зазначених спеціальних пооб'єктних природоресурсних кодексів та розвиток відповідних галузей законодавства сприяло формуванню нових наукових поглядів на тенденцію розвитку цього законодавства. Вони, по-перше, пов'язуються з процесом

диференціації природоресурсних галузей, а по-друге, їхньою інтеграцією та поступовим переходом до поняття природоохоронного та природоресурсного законодавства у відносно відокремлених категорій, а в подальшому – передумовою формування комплексної інтегрованої галузі екологічного законодавства.

Виокремлення четвертого етапу розвитку екологічного законодавства пов'язано з тим, що з кінця 80-х рр. ХХ ст. у межах наукової дискусії починає формуватися сучасне поняття екологічного законодавства та права, їх предмет, специфічний метод правового регулювання, механізм реалізації правових норм тощо. У науці обговорюється проблема інтеграції природоохоронного та природоресурсного законодавства в єдину комплексну супергалузь – екологічне законодавство. Законодавчо в Україні це було втілено лише з прийняттям 25 червня 1991 р. Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” [22].

Питання про необхідність створення власної української законодавчої системи поставило на порядок денний і формування власної національної системи екологічного законодавства якісно нового змісту. Із цього приводу Ю.С. Шемшученко справедливо зазначає, що “після проголошення незалежності України система національного екологічного законодавства розвивається на власній основі з урахуванням історичних позитивів минулого” [23]. Зазначений Закон започаткував розвиток сучасної системи комплексної галузі екологічного законодавства, визначивши правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в нових умовах розвитку суспільства, збагачених якісно новим змістом у світлі початих політичних, економічних, соціальних, правових та інших реформ. На розвиток його норм приймається велика кількість нормативно-правових актів, за рахунок чого активно формується система екологічного законодавства. Важливо підкреслити, що четвертий етап характеризується дуже складним процесом розвитку, адже екологічне законодавство почало формуватися як складова загальносоюзного законодавства, а з визнанням незалежності України – як складова національної системи українського законодавства. Тому, на наш погляд, початок четвертого періоду розвитку екологічного законодавства України є найбільш складним періодом з точки зору виявлення його історичних закономірностей. З великою кількістю нормативного матеріалу, який так чи інакше змінювався, ускладнювалося застосування цього законодавства на практиці. Тому виникла необхідність у прийнятті ряду законодавчих актів у формі кодексів та законів як комплексних єдиних стійких нормативно-правових актів, які мали б вищу юридичну силу і включили до свого змісту все прогресивне на той час у відповідному законодавстві. Такими актами впродовж короткого терміну (лише п'ять років) стали кодекси України: Земельний [24], Лісовий [25], Водний [26], Про надра [27]; закони України: “Про тваринний світ” [28], “Про охорону атмосферного повітря” [29] та інші.

П'ятий етап розпочався з прийняттям Конституції України [30] у 1996 р. Бурхливий розвиток перебудовних процесів у всіх сферах суспільного життя, особливо з обранням курсу ринкової економіки, поставив питання про необхідність правового узгодження економічних та екологічних інтересів. Чинне на той час екологічне законодавство виявилось відсталим та нездатним задовольняти суспільні потреби в дусі часу. Сучасний етап у розвитку екологічного законодавства України характеризується його модернізацією і стрімким розвитком; має свої особливості та тенденції розвитку, що пов'язано, перш за все, з новими вимогами до регулювання відносин у сфері взаємозв'язку суспільства й навколишнього природного середовища.

На сьогодні удосконалюється система екологічного законодавства як комплексної галузі, що покликана регулювати ресурсні, охоронні та антропоохоронні відносини в сукупності, тобто всі екологічні відносини. Вирішення комплексу важливих завдань в умовах кардинальних змін майже в усіх сферах суспільних відносин, особливо пов'язаних із земельною реформою, ставить питання про необхідність соціального, правового, екологічного та іншого функціонування природних ресурсів, які залучені до цього процесу, а також забезпечення безпеки людини, зокрема екологічної. Крім того, у зв'язку з посиленням екологічної кризи та необхідністю забезпечення екологічної безпеки, наявністю прогалин і недоліків в екологічному законодавстві тощо постало питання не тільки про структурне розширення його системи, а й про наповнення екологічного законодавства новим якісним змістом та широку екологізацію інших галузей національної системи законодавства. З прийняттям Конституції України у 1996 р., яка заклала прогресивні сучасні екологічні основи формування та розвитку системи

екологічного законодавства з її складовими, та Основних напрямках державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [31], у яких передбачено здійснення систематизації екологічного законодавства, перш за все, у формі кодифікації з визначенням першочергових і перспективних законів та інших нормативно-правових актів, починає оновлюватися й удосконалюватися екологічне законодавство. У цей період приймається ряд екологічних законодавчих актів, зокрема, Законів України: “Про рослинний світ” [32], “Про тваринний світ” [33], “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” [34], “Про охорону атмосферного повітря” [35] (в новій редакції), а також нового Земельного кодексу України [36], нової редакції Лісового кодексу України [37] тощо. Було внесено безліч змін та доповнень в інші нормативно-правові акти системи екологічного законодавства. Водночас приймається ряд нових кодифікованих актів інших галузей національного законодавства, норми яких наповнені екологічним змістом, це, зокрема: Цивільний кодекс України [38], Кримінальний кодекс України [39], Господарський Кодекс України [40] тощо.

Отже, кожен із зазначених етапів, маючи свої ключові моменти, які розкриваються через певні галузеві норми та через конкретне екологічне законодавство цих періодів, залишив яскравий відбиток в процесі еволюції екологічного законодавства як комплексної галузі.

Сучасне екологічне законодавство, яке в своїй структурі містить природоохоронне, природноресурсне та антропоохоронне законодавство, пройшовши довгий та складний шлях свого становлення, формування й розвитку, характеризується принциповим оновленням, бурхливим розвитком і новими тенденціями, що задають нові спрямування в розвитку як самої галузі законодавства, так і наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрное, земельное и экологическое право Украины: общие части учебных курсов: учебное пособие / под ред. докт. юрид. наук, А.А. Погребного и канд. юрид. наук, доц. И.И. Каракаша. – Х.: Одиссей, 2000. – 368 с.
2. Малишко М. Актуальні проблеми розвитку і кодифікації екологічного законодавства / М. Малишко // Право України. – 1993. – № 7-8. – С. 22-25.
3. Петров В.В. Экологическое право России: учеб. для вузов / В.В. Петров. – М.: БЕК, 1995. – 557 с.
4. Ерофеев Б.В. Экологическое право России: учебник / Б.В. Ерофеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 1996. – 624 с.
5. О земле: Декрет СНК РСФСР от 26 октября 1917 г. // СУ РСФСР. – 1917. – № 1. – Ст. 3.
6. Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. – К.: Держполітвидав, 1963. – Т. 1. – 894 с.
7. О недрах земли: Декрет СНК РСФСР от 30 апреля 1920 г. // СУ РСФСР. – 1920. – № – Ст. 171.
8. О лесах: Декрет ВЦИК от 27 мая 1918 г. // СУ РСФСР. – 1918. – № 42. – Ст. 522.
9. Про охорону лісів: Декрет РНК УРСР від 26 лютого 1919 р. // ЗУ УРСР. – 1919. – № 16 – Ст. 176.
10. Об охоте: Декрет СНК РСФСР от 20 июля 1920 г. // СУ РСФСР. – 1921. – № 65. – Ст. 492.
11. Про оголошення колишнього маєтку Фальц-Фейна “Асканія-Нова” і “Слізаветфельд” народним заповідним парком: Декрет РНК УСРР від 3 квітня 1919 р. // ЗУ УРСР. – 1919. – № 34. – Ст. 400.
12. Про пам’ятки культури і природи: Постанова ВУЦВК та РНК УРСР від 16 червня 1926 р. // ЗУ УРСР. – 1926. – № 32–33. – Ст. 259.
13. Мунтян В.Л. Правова охорона природи УРСР: [навч. посібник] / В.Л. Мунтян. – 2-е вид., доп. – К.: Вища школа, 1982. – 232 с.

14. Про охорону природи Української РСР: Закон УРСР від 30 червня 1960 р. // ВВР УРСР. – 1960. – № 23. – Ст.175.
15. Колотинская Е.Н. Правовая охрана природы в СССР: учебное пособие / Е.Н. Колотинская. – М.: Изд. Моск.ун-та, 1962. – 196 с.
16. Земельний кодекс УРСР від 8 липня 1970 р. // ВВР УРСР. – 1970. – № 29. – Ст. 205.
17. Водний кодекс УРСР від 9 червня 1972 р. // ВВР УРСР. – 1972. – № 24. – Ст. 200.
18. Лісовий кодекс УРСР від 13 грудня 1979 р. // ВВР УРСР. – 1979. – № 52. – Ст. 673.
19. Про надра: Кодекс УРСР від 6 липня 1976 р. // ВВР УРСР. – 1976. – додаток до № 27. – Ст. 225.
20. Про охорону атмосферного повітря: Закон УРСР від 27 листопада 1981 р. // ВВР УРСР. – 1981. – № 49. – Ст. 834.
21. Про охорону та використання тваринного світу: Закон УРСР від 27 листопада 1981 р. // ВВР УРСР. – 1981. – № 49. – Ст. 835.
22. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // ВВР УРСР. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
23. Шемшученко Ю.С. На перехресті століть. Вибрані праці / Ю.С. Шемшученко. – К.: Юридична думка, 2010. – 608 с.
24. Земельний кодекс України від 18 грудня 1990 р. // ВВР УРСР.- 1991. – № 10. – стор. 238. – Ст. 98.
25. Лісовий кодекс України в ред. від 21 січня 1994 р. // ВВР України. – 1994. – № 17. – Ст. 99.
26. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. // ВВР України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
27. Про надра: Кодекс України від 27 липня 1994 р. // ВВР України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
28. Про тваринний світ: Закон України від 3 березня 1993 р. // ВВР України. – 1993. – № 18. – Ст. 191.
29. Про охорону атмосферного повітря: Закон України в ред. від 16 жовтня 1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 50. –Ст. 678.
30. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
31. Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. // ВВР України. – 1998. – № 38-39. – Ст. 248.
32. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 р. // ВВР України. – 1999. – № 18. – Ст. 775.
33. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. // Голос України. – 2002. – № 9 (2760). – С. 11-13.
34. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13 липня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 32. – Ст. 1340.
35. Про охорону атмосферного повітря: Закон України в редакції від 21 червня 2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 48. – Ст. 252.
36. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // ВВР України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
37. Лісовий кодекс України в ред. від 8 лютого 2006 р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11. – Ст. 691.
38. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

39. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
40. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003р. // ВВР України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.

УДК 349.6

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ ЗА ДОГОВОРОМ СУПЕРФІЦІЮ

Осадчий С.Ю., здобувач

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Дана стаття присвячена вивченню питання отримання у користування земельних ділянок для потреб трубопровідного транспорту на підставі договору суперфіцію. Зокрема автором проведено аналіз чинного законодавства України у сфері регулювання передачі земельних ділянок для будівництва об'єктів нерухомого майна за договором суперфіцію та можливість використання даного різновиду речових прав на чужу земельну ділянку для будівництва саме об'єктів трубопровідного транспорту. Крім того у статті формуються пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства для спрощення процедури отримання земельних ділянок для будівництва об'єктів трубопровідного транспорту на підставі договору суперфіцію.

Ключові слова: землі трубопровідного транспорту, суперфіцій, об'єкт нерухомого майна.

Осадчий С.Ю. ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬ ТРУБОПРОВОДНОГО ТРАНСПОРТА ПО ДОГОВОРУ СУПЕРФИЦИЯ / Национальный университет «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Украина

Данная статья посвящена изучению вопроса получения в пользование земельных участков для нужд трубопроводного транспорта на основании договора суперфиция. В частности автором проведен анализ действующего законодательства Украины в сфере регулирования передачи земельных участков для строительства объектов недвижимого имущества по договору суперфиция и возможности использования данной разновидности вещного права на чужой земельный участок для строительства именно объектов трубопроводного транспорта. Кроме того, в статье формулируется предложение по внесению изменений в действующее законодательство для упрощения процедуры получения земельных участков для строительства объектов трубопроводного транспорта на основании договора суперфиция.

Ключевые слова: земли трубопроводного транспорта, суперфиций, объект недвижимого имущества.

Osadchiy S.Yu. THE PECULIARITIES OF PIPELINE TRANSPORT LANDS' EXPLOITATION UNDER THE AGREEMENT OF SUPERFICIES / National university "Law academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise", Ukraine

In the article there is the analysis of some legal forms of using the pipeline transport lands. Particularly it is described the peculiarities of pipeline transport lands exploitation under the agreement of superficies.

Superficies is the special kind of the right in things for the other's land plots. The land plots can be used under the superficies only for the construction of the buildings and structures. So the main question of the article is the possibility of using the land plots for the pipeline transport objects construction under the agreement of superficies. And in this context the main problem is the question: Do the pipeline transport objects belong to the objects of the real estate under the current Ukrainian legislation?

The author makes a stress on the point that there is no the legal register of the buildings and structures as the kinds of the real estate objects. Under the current Ukrainian legislation, the building is the land improvement that consists of resist and defend constructions, that form the terrene and subterranean rooms for living and residence of people, property, plants and animals placement, other material values storage and business activity holding. The structure is the land improvement that does not belong to buildings and is used for special technic function executing.

Among the scientists there is no the single opinion under the question of belonging of the pipeline transport objects to the structures. So this article is devoted to the analysis of the main scientific and legal points of view of this problem.

As the conclusion the author notes that the current Ukrainian legislation has to be changed. The objects of the pipeline transport have to be recognized as the structures – the objects of the real estate. In this case the land plots can be used for building of such objects under the agreement of superficies. It also must be mentioned